

4. Vnimatelnom otnoshenii k kommunistam-rabotnikam otdelov narodnogo obrazovanija [About the attentive attitude to communists-workers of departments of public education]. Cirkuljar CK RKP(b). 9 sentjabrja 1921 g., 1974. *Narodnoe obrazovanie v SSSR. Sbornik dokumentov 1917–1973 gg.*, Moskva: Pedagogika, s.460.
5. *Svjazi partijnyh organizacij s organami narodnogo obrazovanija* [On the connection of party organizations with the bodies of public education]. Cirkuljar CK VKP(b) ot 4 nojabrja 1921g., 1974. *Narodnoe obrazovanie v SSSR. Sbornik dokumentov 1917–1973 g.*, Moskva: Pedagogika, s.21.
6. Posternak, S., 1920. *Iz istorii osvithnoho rukhu na Ukraini za chasy revoliutsii 1917 – 1919 rr.* [From the history of the educational movement in Ukraine during the revolution of 1917 – 1919], Kyiv.: Drukar, 127 s.
7. Rjappo, Ja.P., 1928. *Chto dala Oktjabrskaja revoljucija v oblasti prosveshhenija na Ukraine* [What gave the October Revolution in the field of education in Ukraine]. Harkov: Knigospilka, 121 s.
8. Siropolko S., 2001. *Istoriia osvity v Ukraini* [History of education in Ukraine], Kyiv: Naukova dumka, 912 s.
9. Surovyi, A.F., 2013. Polityka ukrainizatsii v osviti Podillia u 1920-kh rokakhm [The policy of Ukrainization in education in Podillya in the 1920s]. *Naukovi pratsi Kamianets-podil'skoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka: Istorychni nauky*, Kamianets-Podil'skyi: PP "Medobory – 2006", T.23: Na poshanu profesora S.A. Kopylova, 560 s.
10. Iasnytskyi, H.M., 1965. *Rozvytok narodnoi osvity na Ukraini (1921–1932 rr.)* [Development of public education in Ukraine (1921–1932)], Kyiv: Kyivskiy universytet, 1965, 256 s.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-29-37-48>
УДК 37.018.54:78(477.43–21) «19»

Кузів Марія Василівна,

кандидат мистецтвознавства

старший викладач кафедри музичного мистецтва

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

м.Кам'янець-Подільський, Україна

ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0001-9969-1937>

mariakuziv65@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. На першу чверть ХХ ст. припадає початок стрімкого розвитку Кам'янця-Подільського, до виявів якого належить активне зростання чисельності населення, зміни соціального складу останнього, підвищення загального рівня грамотності, інтенсивне формування економіки, промисловості та сфери освіти. У статті висвітлено навчальний процес освітніх закладів музичної освіти міста Кам'янця-Подільського першої половини ХХ століття, окреслено діяльність духовних і світських освітніх закладів як складників системи підготовки музичних фахівців. У матеріалах статті схарактеризовано структуру освітніх закладів, систему підготовки учнів.

Доведено, що культурні умови освітньо-просвітницького розвитку подільського регіону відбувалися завдяки подвижницькій праці знакових для нього діячів досліджуваної епохи, таких як Т. Ганицький, З. Комінек, В. Петр, М. Грінченко та ін. У процесі дослідження простежено симбіоз професійної концертної творчості митців із їхньою педагогічною роботою, що є підставою для констатації безперечної участі останніх у становленні та розвитку професійної музичної освіти на Поділлі. У статті обґрунтовано позитивні й негативні особливості розвитку системи підготовки тогочасних музичних фахівців, показано зміни в підготовці фахівців, пов'язані з урізноманітненням рівнів їхньої підготовки.

Доведено розвиток культурно-музичної сфери Кам'янця-Подільського в межах загальних перетворень на теренах подільського краю в ХХ ст., а відтак її міцний зв'язок з основними складниками тогочасного суспільного життя. Для цього хронологічного зрізу характерна активізація процесу національної самоідентифікації в освітній сфері – засновано першу музичну школу, Український державний університет, Народну консерваторію й музичний технікум.

Інструментарієм дослідження став історико-педагогічний, хронологічно-змістовний та біографічний методи. Завдяки залученню цього методологічного інструментарію вдалося досягти визначеної дослідницької мети та проблематизувати тематику дослідження з перспективою її подальшого поглиблення в подальших дослідницьких розвідках.

Ключові слова: музична освіта; музичний технікум; народна консерваторія; хор.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Багатолітню історію музичної освіти Подільського регіону, а саме – Кам'янецьчини, складає численна кількість славних імен обдарованих митців-виконавців і педагогів, однак на сьогодні важливим є новий погляд на витоки, перші роки становлення спеціальних музичних навчальних закладів початку ХХ сторіччя, а відтак і на постаті, які визначали їхні «обличчя» та значущість.

На початку ХХ ст. Кам'янець-Подільський набув статусу загальноісторичного центру України завдяки самовідданій праці таких видатних діячів, як І. Огієнко, М. Грінченко, К. Стеценко й ін. Для цього хронологічного зрізу характерна активізація процесу національної самоідентифікації в різних сферах – освітній (засновано Український державний університет, Народну консерваторію, музичний технікум), мистецькій (на початку ХХ ст. розгортається діяльність Кам'янець-Подільського Українського національного хору, театральної трупі під орудою М. Садовського), музичній (популяризуються твори українських композиторів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цілеспрямоване проникнення в логіку та структуру процесу становлення музичної освіти на Кам'янецьчині дає змогу увиразнити бачення еволюції цього процесу в ХХ столітті, усвідомити його місце, закономірності, тенденції розвитку.

Певні етапи становлення та формування вітчизняної культури й освіти України висвітлили М. Алексівець, Л. Баженов, О. Завальнюк, І. Сесак, Н. Урсу, Р. Шмагало. Питання розвитку музичної освіти розглянуті в дослідженнях, С. Горбенка, Н. Гуральник, О. Михайличенка, В. Черкасова, О. Овчарук та ін. Деякі аспекти становлення та розвитку системи музичної освіти на Поділлі розглянуті в працях

М. Антошко, М. Печенюк, Р. Римар, М. Ярової, В. Найди та ін. Водночас залишилися не висвітленими та актуальними для нашого часу питання щодо становлення та розвитку музичних навчальних закладів.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є дослідження діяльності та функціонування закладів музичної освіти Кам'янця-Подільського першої половини ХХ століття й визначення їхньої ролі в процесі формування музичної освіти регіону означуваного періоду. **Завдання:** проаналізувати структуру освітніх закладів; обґрунтувати особливості розвитку системи підготовки музичних фахівців.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

На початку ХХ ст. на Поділлі не було жодного навчального закладу із надання спеціальної музичної освіти. Систему підготовки та вдосконалення вчителів співів, диригентів, солістів-виконавців здійснювали іншими шляхами. Потреби галузі забезпечували здебільшого випускники навчальних закладів духовного відомства та навчальних закладів міністерства народної освіти, у яких спів був обов'язковим предметом, а навчання гри на різних інструментах – додатковим. Відкриті в різний час, ці заклади дотримувалися в навчальному процесі єдиної програми та статуту, розроблених для них або училищною радою при Святому Синоді, або міністерством народної освіти.

Провідним на той час навчальним закладом залишалася Подільська духовна семінарія. Попри її статус духовного закладу, за давньою традицією тут увесь час готували вчителів співів і регентів. Програма навчання охоплювала загальноосвітні та музичні дисципліни. До останніх належали: теорія музики, гармонія, церковний спів та його історія, гра на інструментах (скрипка, фортепіано, духові інструменти), диригування та хорознавство. Навчальний процес було спроектовано на практику, що забезпечувало йому конкретність і ґрунтовність. Опанування професійними навичками й вміннями поставало найважливішим елементом системи підготовки вчителя співів.

Викладачі семінарії давали вихованцям ґрунтовні знання, а особистим прикладом виховували повагу до своєї справи, прищеплювали мистецьку культуру, любов до музики, навчали педагогічній тактовності, закладали основи знань із теоретичних курсів [1, с. 101–104]. Набутий досвід вихованці використовували у своїй педагогічній і концертній діяльності. Переконливим виявом музичних успіхів останніх були концерти семінарського хору, шкільні свята, ювілейні урочистості та публічні іспити.

З-поміж випускників семінарії треба згадати Миколу Леонтовича, композитора й диригента, Дмитра Білобрицького, диригента та вчителя співів, Олексія Приходька, диригента Кам'янець-Подільського Українського національного хору, викладача та філолога, Юрія Бауліна, викладача теоретичних дисциплін і керівника учнівського хору в музпрофшколі, Костя Широцького, українського мистецтвознавця, який зібрав і видав збірник подільських колядок і щедрівок [2, с. 4–10].

Вагоме значення семінарії для історії музичної освіти на Поділлі полягає в тому, що вона стала першим навчальним закладом у регіоні, який за роки своєї діяльності (1803–1921 рр.) підготував значну кількість викладачів співу для училищ і шкіл. За допомогою своїх випускників Подільська духовна семінарія впливала на розвиток

музичної освіти регіону, була провідником музичної культури на периферії, формувала педагогічні кадри, поширювала культуру хорового співу.

На тлі навчальних закладів міста початку ХХ ст. особливою «музикальністю» вирізнялася Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія [3, с. 3], специфіку якої складав високий рівень естетичного виховання гімназистів.

До особливостей навчального процесу гімназії належить, наприклад, систематичність викладання співу: із розкладу занять зрозуміло, що співи були шостим уроком у кожному класі. Заняття зі співу складалися із вправ трьох видів: 1) навчання читки нот із листа; 2) викладання основних правил співу; 3) вправляння в співі сольному й хоровому, духовному та світському, із супроводом і асаpella. Шкільна програма передбачала поступове ознайомлення з музичною грамотою, церковним канонічним співом і творами світського мистецтва, забезпечувала гідний рівень навчання й сольного співу, і гри на інструментах.

Ще 1895 р. директор гімназії закупив на чеській фабриці музичних інструментів «В. Ф. Червений і сини», яка мала свою філію в Києві, комплект із 20 духових мідних інструментів, оскільки «духовий оркестр користується більшою симпатією, чим бальний» [4, арк. 1]. Своє рішення він мотивував особливим бажанням учнів навчатися гри на інструментах: «деякі вихованці довіреної мені гімназії, які навчалися дома гри на струнних та інших бальних інструментах, останнім часом, з мого дозволу, згрупували оркестр і влаштували декілька репетицій у будівлі гімназії під керівництвом запрошеного мною для цієї мети такого собі п. Янковського, який закінчив з успіхом повний курс консерваторії. Результат перевершив мої очікування» [4, арк. 2].

На початку ХХ ст. посади вчителя співів, викладача музики та керівника духового або струнного оркестру гімназії обіймали високоосвічені особистості з фаховою освітою, як-от Юхим Калинович (викладав співи із 1902 до 1913 р.), який закінчив Кам'янець-Подільське духовне училище [5, арк. 4–11]; Фрідріх Гофман (керував оркестром із 1903 до 1910 р.), який студіював курс теорії музики та гармонії в Королівській Консерваторії Музики в Мюнхені [6, арк. 1–6]; Альберт Сігалов (керував оркестром із 1910 до 1912 р.), який був випускником консерваторії в Штутгарті [7, арк. 2–9]; Зденек Комінек (керував духовим оркестром з 1912 до 1914 р.), який навчався в Празькій консерваторії та Чесько-Слов'янській академії музики та співу [8, арк. 3–4].

Зі звіту про роботу гімназії за 1913 р. дізнаємося, що в гімназії був хор із 40 осіб (керівник – учитель російської мови Семен Васильович Котов) [9, арк. 28], який брав участь не лише в літургії, а й у літературно-вокальних вечорах; оркестр балалаєчників у складі 24 учасників, яким керував учень 8-го класу В. Когутов) і духовий оркестр із 23 учнів, який під орудою капельмейстера Зденека Комінека «доволі завзято виконує музику» [9, арк. 103]. Перегляд концертних програм наштовхує на висновок про те, що репертуар виконавців відзначався різноманітністю. Вищезазначене слугує показником належного викладання в гімназії предметів «співи», «музика», професійної підготовки вчителів, які не лише добре навчали своїх учнів, а й організовували концерти та виступи вихованців у місті.

З-поміж її випускників передусім треба згадати актора та драматурга Тадея Рутковського, архітектора й мистецтвознавця Володимира Січинського, енциклопедиста, журналіста й науковця Євгена Онацького, громадського діяча, одного із засновників Кам'янець-Подільського університету Олександра Шульмінського, польського скрипаля та педагога Вацлава Коханського й ін.

Першим навчальним закладом, який забезпечував учнів академічною музичною освітою, стала заснована 1903 р. графом Тадеєм Ганицьким у Кам'янці-Подільському приватна музична школа. Зауважимо, що це була не перша спроба відкрити в місті музичну школу. Ще 1884 р. композитор Костянтин Францевич фон Фейст, який мешкав у Києві, звернувся до подільського губернатора з проханням про переведення його музичної школи з Києва до Кам'янця-Подільського, сподіваючись на невелику субсидію та будинок. Утім, він дістав відмову, тому що... «місто на даний момент не має у своєму розпорядженні ні приміщення, ні коштів» [10, арк. 7].

І лише з приїздом до Кам'янця Тадея Ганицького справу відкриття музичної школи вдалося реалізувати. Ім'я професора увійшло в історію нашого міста не лише як засновника школи, а і як великого просвітника, педагога, який своєю композиторською, концертною, публіцистичною та музично-громадською діяльністю зробив значний внесок у розвиток подільської музичної культури. Він доклав багато зусиль, щоби створити колектив викладачів-ентузіастів, запросити фахівців, які б самовіддано служили на музично-освітньому поприщі.

До викладачів школи належали; випускник Варшавської консерваторії Алоїзій Лозинський (теорія музики, фортепіано), що 1901 р. здобув диплом і свідоцтво на звання військового капелмейстера [11, с. 31–32]: Марія Петліна – вихованка Тамбовського Олександринського інституту, випускниця Московської консерваторії педагогічного відділення по класу фортепіано [11, с. 30–31]: Володимир Дальський (Рибальченко) – випускник Московської імператорської консерваторії по класу професора Е. А. Лавровської. Пізніше в стінах школи з'явилися випускники Одеського музичного училища піаніст К. Ольховський, композитор Володимир Старенький. У школі викладала академічний спів і сольфеджіо випускниця Московської консерваторії С. Булгакова.

Клас драматичного мистецтва вів Ф. Іванов-Двинській, а після нього – театральна актриса М. Леонтович. З 1913 р. з учнями по класу скрипки почав працювати Зденек Комінек, учень Отакара Шевчика.

Загалом у школі функціонувало 7 класів (підготовчий, три курси гри на фортепіано, скрипці та сольного співу, теорії музики та драматичний клас). Крім дворазового уроку з фаху, щотижня було передбачено обов'язкові заняття з теорії та історії музики й загального фортепіано. Для осіб, які не мали вільного часу впродовж дня, відкрили вечірні курси.

Для пропаганди музичного мистецтва в школі влаштовували музичні вечори, які давали змогу учням при звичаюватися до публічних виступів, а їхнім батькам бачити результати музичних досягнень своїх дітей. Викладачі й учні проводили численні концерти в місті, а саме – у місцевому театрі, у різних клубах та інших навчальних закладах, що сприяло ознайомленню публіки з творами зарубіжних і вітчизняних композиторів – Р. Шумана, Л. Бетховена, К. Сен-Санса, Ф. Шопена, Й. Гайдна й ін.

Викладання в школі відзначалося досить високим професійним рівнем, про що дають підстави стверджувати програми концертів, й учні, які після навчання в школі змогли продовжити його в провідних консерваторіях Росії та Європи. У переліку випускників школи стоять такі імена, як: Григорій Курковський – український музикознавець, кандидат мистецтвознавства; Онисія Шреєр-Ткаченко – український музикознавець, педагог, кандидат мистецтвознавства, член Спілки композиторів України, викладач Київської консерваторії, авторка підручників «Історія української дожовтневої музики» та «Хрестоматія з історії української музики»; Аркадій Гурфінкель – скрипаль, концертмейстер групи перших скрипок симфонічного оркестру Великого театру в Москві [12, с. 101]. Вихований на кращих зразках європейської музично-педагогічної

школи XIX ст., Т. Ганицький разом зі своїми колегами заклав міцний фундамент справжньої професійної музичної освіти на Поділлі.

На початку XX ст. в Україні в галузі музичної освіти відбуваються помітні зрушення, які призвели до появи та розвитку різних форм позашкільної освіти – народних університетів (до яких, як музична секція, входила й народна консерваторія), народних бібліотек, комітетів і товариств писемності, створення благодійних установ і недільних шкіл. Яскравим взірцем навчального закладу нового типу, покликаного нести музичні знання широкому загалу, була народна консерваторія.

У перші роки встановлення радянської влади в Україні народні консерваторії запрацювали в багатьох містах (Києві, Харкові, Ізюмі й ін.). Програма Народної консерваторії регламентувала створення розгалуженої мережі бібліотек, читання різноманітних лекцій тощо. У цей період започатковано нову форму просвітницької діяльності – жанр «концертів із поясненнями», де лектор докладно розповідав про виконувані твори. Також з'являються нові творчі студії декоративного та загального живопису, концерти-лекції, концерти-мітинги (як складники просвітницько-пропагандистської програми розвитку національної культури), які були спрямовані на недосвідченого слухача [13, с. 54].

Вищезгаданий часовий етап відзначається достатньо динамічними інтеграційними процесами відомих музичних центрів на чолі з керманічами з регіональними творчими осередками міст, що мали високий культурно-мистецьким потенціал. Створення Народної консерваторії з ініціативи Українського національного хору й Української філармонії Кам'янця-Подільського передбачало підвищення загального рівня музичної освіти та виховання, розвиток хорового виконавства та впровадження в систему музичного навчання народної пісні.

Народну консерваторію в Кам'янці-Подільському було засновано 19 серпня 1920 р. Названий консерваторією навчальний заклад віддалено нагадував музичну школу. Консерваторія запрацювала в приміщенні Українського клубу (ріг вулиць Петроградської та Кишинівської) [14, арк. 6], тепер – Лесі Українки та Драгоманова. Першим директором консерваторії став Микола Грінченко, у майбутньому відомий український мистецтвознавець. На шляху розв'язання актуальних на той час проблем реорганізації музичної освіти М. Грінченко знаходить цілковиту підтримку кращих музикантів тогочасного Кам'янця: З. Комінека, І. Вікула, М. Тележинського, А. Чернявського, О. Телецького [14, арк. 9]. Саме їхні підписи стоять під статутом Народної консерваторії.

У липневому випуску місцевої газети «Наш шлях» за 1920 р. надруковано оголошення про відкриття Народної консерваторії та прийом слухачів: «В п'ятницю 2 липня відбулася нарада представників Української філармонії п. п. А. Черняхівського, З. Комінека, В. Малевинського, О. Терлецького і членів Національного хору І. Вікула, М. Грінченка й Д. Куліша щодо відкриття в Кам'янці Народної консерваторії. Виявилось, що в Кам'янці досить музичних сил, з котрими можна б почати працю в найближчі часи... Матеріальні засоби складатимуться з плати за право навчання, допомоги від інституцій – ініціаторів, допомоги від Міністерства Народної освіти, управління Головноуповноваженого й кооперативних об'єднань» [15].

До Народної консерваторії мали право вступати «всі, хто має лише елементарні здібності до музики, бо завданням цієї школи є – навчити музичному ремеслу, приступному кожній людині» [16, с. 4]. З документів цього закладу музичної освіти стає зрозумілим, чому до навчання в ньому допускали всіх, хто хотів навчитися музики, грі на музичних інструментах і співу, тобто всі охочі. Так, у параграфі 26 Статуту консерваторії зафіксовано, що «... до народної консерваторії приймаються як чоловіки,

так і жінки (не молодше 14 років), хто має слух та елементарні музичні здібності» [14, арк. 2а], що закономірно показувало основне завдання її діяльності – забезпечення загальною музичною та початковою професійною музичною освітою.

Мета функціонування консерваторії міститься в першому параграфі її Статуту: «а) підготовки народних вчителів музики та співу; б) вивчення та ознайомлення з українською народною музикою, піснею та церковним співом; с) поширення загальної музичної освіти серед широких верств населення через ознайомлення його зі світовою музикою; д) підняття любові до народного мистецтва в народних масах через відповідне музичне виховання» [14, арк. 1].

До нового музичного закладу було подано понад 450 заяв, але після перевірки здібностей зарахували 350 слухачів [17, с. 4]. Контингент учнів на той час здебільшого складали робітнича молодь, червоноармійці, діти селян, а також талановиті представники музичної самодіяльності міста. Основною роботою з ними були заняття в хоровах класів, ознайомлення з музичною літературою. Особливо плідною була робота хорового відділу, пов'язана із засвоєнням таких дисциплін, як: методика хорового співу, диригентська етика, практика хорового співу та організація національних хорів. Діяльність відділу передбачала підготовку для сіл і містечок краю музично освічених диригентів, організаторів народних хорів та вчителів музики.

Матеріали та документи на підтвердження важливого значення народної консерваторії для формування музичної освіти на Поділлі дають змогу з належним ступенем точності реконструювати своєрідні етапи історії становлення та розвитку системи музичного життя й культури краю.

В 1921 році на теренах колишньої царської Росії почалася типізація музичних навчальних закладів, яка була пов'язана з діяльністю видатного українського музикознавця Болеслава Яворського [18, с. 608–609]. У своїй доповіді «Про принципи побудови навчальних планів і програм у професійній музичній школі» (прочитано 2 травня 1921 р.) ним уперше в музичній педагогіці ХХ сторіччя була висунута теза: «... елемент творчості повинен увійти в програми всіх навчальних курсів.» [19, с. 783]. До цього ж часу відноситься й організація перших спеціалізованих середніх музичних шкіл, музичних технікумів, у 30-ті роки перейменованих в училища.

У 1928 р. було відкрито Кам'янець-Подільську музпрофшколу. У статуті вищеназваного навчального закладу було проголошено таке основне завдання, як: «виріб кваліфікованих робітників по різних галузях музичної культури, щоби могли приміняти свій фах на селі та в робочих клубах» [20, арк. 69]. Зрозуміло, що перевагу під час вступу до школи із трирічним навчанням надавали сільській молоді. Для недостатньо підготовлених вступників було передбачено річні підготовчі курси. Крім фахових дисциплін, учні вивчали також загальноосвітні предмети. 1928 р. на підготовчий курс було зараховано 50 осіб, а на два перші курси – 100 осіб. Для вступу до школи подано 207 заяв [20, арк. 73]. Для покращення клубної роботи при школі організовували короткочасні літні курси з підготовки інструкторів для хорового та духового відділень. Цікаво, що школа була зобов'язана підтримувати тісний зв'язок із «місцевим громадським життям, беручи участь через концерти хору, оркестру й сольні виступи учнів» [20, арк. 72].

Від часу свого заснування музпрофшкола функціонувала на основі самоутримання, але вже 4 серпня 1929 р. збори членів ВУТОРму ухвалили переформатувати її на заклад, де «формувався нова мистецька пролетарська культура, і відповідно до цього переукомплектувати як учневий, так і педагогічний склад і підвести під школу матеріальну базу у формі дотацій із місцевого бюджету» [21, с. 5]. Реорганізація передбачала навчання на першому курсі 60 осіб, із них 15 – безкоштовно; визначення

кошторису школи на перші 9 місяців – 4800 крб. дотації місцевого бюджету та 1800 крб. платня учнів; створення в школі трьох відділів – фортепіанного, інструментального та педагогічного.

Євген Карачківський у статті «Будуємо заклад мистецького виховання мас» сформулював завдання оновленої музпрофшколи: «Музика, спів стають чинниками політичного виховання мас. По наших культосвітніх закладах бракує керівників музичної політосвітньої роботи, бракує їх і по школах. Для забезпечення цієї ділянки роботи потрібні кваліфіковані робітники. Таких робітників мусить дати музпрофшкола, що будується на базі семирічки» [22, с. 4].

Упродовж 1930–1931 рр. на посаді завідувача музпрофшколи активно працює З. Комінек, фахівець зі значним музичним досвідом, очолюючи колектив із таких викладачів: Г. Баулін (предмети «Теорія музики» та «Хоровий клас»), О. Єльчанінова (предмет «Фортепіано»), П. Кравченко (предмет «Віолончель»), П. Білоус (4 години предмета «Суспільство», по 2 години української мови й літератури, російської мови й літератури, біології), А. Павлюченко (2 години німецької мови) та М. Гойхенберг (по 2 години математики, фізики, хімії).

Надалі музпрофшколу набула статусу музичного технікуму. З оголошення в місцевій газеті «Червоний кордон» про набір учнів дізнаємося, що в 1931–1932 навчальному році в технікумі було три відділи: виконавчий, соціального виховання та комуністичної освіти [23, с. 184–186]. Розташовувався він за адресою: м. Кам'янець-Подільський, майдан Карла Маркса, 2 (тепер тут історичний факультет Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка). В оголошенні також було підкреслено, що технікум забезпечує гуртожитком і стипендією тільки робітників, колгоспників і їхніх утриманців.

З перейменуванням школи 1931 р. на музичний технікум З. Комінека було призначено директором із платнею 110 крб. на місяць [24, арк. 27], а також відведено йому 5 обов'язкових годин фахових дисциплін. Кам'янець-Подільське училище культури за точку відліку своєї історії взяло один із прикметних кроків радянського розвитку освіти в місті – реорганізацію з 1 січня 1930 р. «безідейної» місцевої музичної професійної школи в «заклад мистецького виховання мас» [21, с. 5]. За понад вісімдесятирічну історію училища в його стінах навчалася та здобула путівку в життя не одна тисяча учнів, з-поміж яких – багато відомих в Україні та за її межами професіоналів. Це педагоги вищих, середніх спеціальних навчальних закладів і музичних шкіл Кам'яниччини. Багато випускників училища працюють у різноманітних творчих колективах Кам'яниччини та інших регіонів країни.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, упродовж аналізованого періоду Кам'янець-Подільський переживав нечуване до того часу піднесення музичного життя, до виявів якого належали: концентрація в регіоні видатних представників українського, навіть європейського музичного мистецтва; створення професійних навчальних закладів не лише для елітного навчання, а і для охоплення якомога більшої аудиторії охочих навчатися музики, грі на музичних інструментах, диригуванню, концертуванню, виконавській діяльності, сольному та хоровому співу; заснування творчої бази для вивчення музично-теоретичних дисциплін. Музиканти відчули виклик часу (гостру потребу у фахівцях) і відповіли на це активним упровадженням у життя музичної грамоти для широких верств населення.

З огляду на вищевикладене можна стверджувати, що сформована в названий період структура музичної освіти подільського краю охоплювала духовні та спеціальні заклади, покликані виховувати дітей у дусі служіння на благо розвитку музичної та духовної культури краю. **Перспективним напрямом подальших досліджень** є аналіз навчальних програм із навчання співу та навчально-методичної тогочасної літератури з можливістю використання в сучасних умовах. Перспективним також вбачаю й дослідження щодо визначення підходів до удосконалення, відповідно вимог часу, змісту педагогічної освіти й системи національного виховання на основі посилення культурологічного контенту, що сприятиме модернізації системи підготовки й перепідготовки педагогічних кадрів, зважаючи на глобальні процеси «окультурення» освіти.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Кузив, М.В., 2014. Создатели программ церковного пения в Подольской духовной семинарии, на III Международной науч.-прак. конф. *Актуальные проблемы педагогики искусства*, Могилев, с. 101–104.
2. Широцький, К., 1908. Подольские колядки и щедривки, *Православне Поділля*, № 1, с. 4–10.
3. Підгірна, Л., Бабляк А., 1993, Була в Кам'янці чоловіча гімназія: штрихи до історії, *Подільянин*, 27 січня, с. 3.
4. *Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія 1836–1918 рр.* (Державний архів Хмельницької області), Ф. 319, Оп. 1, Спр. 524.
5. *Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія 1836–1918 рр.* (Державний архів Хмельницької області), Ф. 319, Оп. 1, Спр. 1211.
6. *Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія 1836–1918 рр.* (Державний архів Хмельницької області), Ф. 319, Оп.2, Спр. 398.
7. *Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія 1836–1918 рр.* (Державний архів Хмельницької області). Ф. 319. Оп. 1. Спр. 1276.
8. *Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія 1836–1918 рр.* (Державний архів Хмельницької області). Ф. 319. Оп. 1. Спр. 1224.
9. *Кам'янець-Подільська чоловіча гімназія 1836–1918 рр.* (Державний архів Хмельницької області). Ф. 319. Оп. 1. Спр. 1027.
10. *Канцелярія подільського губернатора* (Кам'янець-Подільський державний міський архів), Ф. 227, Оп. 1, Спр. 5538.
11. Гольдман, А., 1913. Музыкальная школа Ф. Д. Ганицкаго (1903–1913), Каменец-Подольск: Тип. Б. В. Вайнбаума, 35 с.
12. Іванов, В.Ф., 2007. Тадеуш Ганицький: Монографія. Кам'янець на Поділлі–Миколаїв – Вінниця: ВМГО «Розвиток», 123 с.
13. Антропова, Т.А, 2010. Постать Б. Яворського в контексті культуротворчих процесів в Україні 10–20-тих років ХХ ст.: *дисертація кандидата мистецтвознавства: 17.00.03*, Київ, 279 с.
14. *Повітовий революційний комітет 1919–1920 рр.* Відділ народної освіти. (Державний архів Хмельницької області). Ф. Р-1128. Оп. 1. Спр. 96.
15. *Збірка світлин і документів особистого архіву родини Комінек.* (Приватний архів Анатолія Прияна). Спр. 1.
16. Грінченко, М., 1920. Народна Консерваторія у м. Кам'янці на Поділлі, *Наше життя*, № 2, с. 4.

17. Житкевич А., 1971. Народна консерваторія, *Радянське Поділля*, 29 жовтня, с. 4.
18. Музыкальная энциклопедия: у 6 т. Т. 6. Москва: Советская энциклопедия, 1982, с. 608–609.
19. Музыкальная энциклопедия: у 6 т. Т. 3. Москва: Советская энциклопедия, 1976, с. 783.
20. *Кам'янець-Подільський музичний технікум. 1928–1929 рр.* (Державний архів Хмельницької області). Ф. Р-2951. Оп 1. Спр. 14.
21. Будзей, О., 2005. Двічі народжене, *Подільнин*, 10 травня, с. 5.
22. Карачківський Є., 1930. Будуємо заклад мистецького виховання мас, *Комсомолец прикордоння*, 3 лютого, с. 4.
23. Кузів, М.В., 2017. Характерні риси виконавського мистецтва чеського музиканта Зденека Комінека та його роль у культурному житті Поділля *Вісник Харківської державної академії дизайну й мистецтв. Серія: Мистецтвознавство*, 4, с. 114–118.
24. *Інспектура народної освіти виконкому Кам'янецької окружної ради. 1922–1930 рр.* (Державний архів Хмельницької області). Фонд Р-5. Оп 1. Спр. 702.

ACTIVITIES OF KAMYANETS-PODILSKY MUSIC EDUCATION INSTITUTIONS IN THE FIRST HALF OF THE XXth CENTURY

Mariia Kuziv,

Candidate of art Studies

senior lecturer of the Department of Music

Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University

Kamianets-Podilskiy, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9969-1937>

mariakuziv65@ukr.net

Abstract. In the first quarter of the XX century, a rapid development of Kamianets-Podilskiy occurred. It manifested itself in the extensive growth of its population, changes in the social structure thereof, raising the general level of literacy and intensive development of the economy, industry and education. In the article, the educational process of institutions of musical training in Kamianets-Podilskiy in the first half of the 20th century is ascertained, the activities of spiritual and secular educational establishments as the components of the system of professional musical preparation. The structure of educational institutions and the system of student training are described in the article.

It is proved that the cultural environment of the educational development of the Podilskiy region took place due to the ascetic work of significant figures of the epoch under analysis, such as T. Hanitsky, Z. Kominek, V. Peter, M. Hrinchenko and others. In the process of research, the symbiosis of professional concert creativity of artists with their pedagogical work is observed, which serves as a basis for the statement about the indisputable participation of the latter in the formation and development of professional music education in the Podillya. In the article, both positive and negative features of the development of the system of professional musical training of that time are substantiated, the changes in the advanced education of specialists resulting from the variety of levels of their training are reflected.

The development of the cultural and musical sphere of Kamianets-Podilskyi within the framework of general transformations in the Podilskyi region in the 20th century is proved, as well as its strong connection with the core components of the social life of that time. This chronological snapshot is characterized by the intensification of the process of national self-identification in the educational sphere, including the establishment of the first music school, the Ukrainian State University, the People's Conservatory and the Music College.

Historical-and-pedagogical, chronological-and-substantive and biographical methods were selected as methodological tools and the application thereof enabled the achievement of the research aim and raising the issue of the survey in view of its further study.

Keywords: music education; musical college; People's Conservatory; choir.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Kuzyv, M.V., 2014. Sozdateli prohramm tserkovnoho penyia v Podolskoi dukhovnoi semynarii [Creators of church singing programs at the Podolsk Theological Seminary], *na III Mezhdunarodnoi nauch.-prak. konf. Aktualnie problemy pedahohiki iskusstva*, Mohilev, s. 101–104.
2. Shyrotskyi, K., 1908. Podolskie koliadky i shchedrivki [Podolsk carols and Christmas carols], *Pravoslavne Podillia*, № 1, s. 4–10.
3. Pidhirna, L., Babliak A., 1993, Bula u Kamiansi cholovicha himnaziia: shtrykhy do istorii [There was a men's gymnasium in Kamianets: touches on history], *Podolianyn*, 27 sichnia, s. 3.
4. *Kamianets-Podilska cholovicha himnaziia 1836–1918 rr.* [Kamyanets-PodilskyMen'sGymnasium 1836–1918] (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. 319. Op. 1. Spr. 524.
5. *Kamianets-Podilska cholovicha himnaziia 1836–1918 rr.* [Kamyanets-PodilskyMen'sGymnasium 1836–1918] (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. 319. Op. 1. Spr. 1211.
6. *Kamianets-Podilska cholovicha himnaziia 1836–1918 rr.* [Kamyanets-PodilskyMen'sGymnasium 1836–1918] (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. 319. Op.2. Spr. 398.
7. *Kamianets-Podilska cholovicha himnaziia 1836–1918 rr.* (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. 319. Op. 1.Spr. 1276.
8. *Kamianets-Podilska cholovicha himnaziia 1836–1918 rr.* [Kamyanets-PodilskyMen'sGymnasium 1836–1918] (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. 319. Op. 1.Spr. 1224.
9. *Kamianets-Podilska cholovicha himnaziia 1836–1918 rr.* [Kamyanets-PodilskyMen'sGymnasium 1836–1918] (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. 319. Op. 1.Spr. 1027.
10. Kantseliariia podilskoho hubernatora [Office of the Governor of Podolsk]. (Kamianets-Podilskyi derzhavnyi miskyi arkhiv). F. 227. Op. 1. Spr. 5538.
11. Holdman, A., 1913. *Muzykalnaia shkola F. D. Hanyiskaho* [F.D. Hanitsky Music School] (1903–1913), Kamenets-Podolsk: Typ. B. V. Vainbauma, 35 s.
12. Ivanov, V.F., 2007. Tadeush Hanytskyi [Tadeusz Hanitsky]: Monohrafiia. Kamianets na Podilli– Mykolaiv – Vinnytsia: VMHO «Rozvytok», 123 s.

13. Antropova, T.A., 2010. Postat B. Yavorskoho u konteksti kulturotvorchykh protsesiv v Ukraini 10–20-tykh rokiv.[The figure of B. Yavorsky in the context of cultural processes in Ukraine in the 10–20s of the twentieth century], Kh st.: *dysertatsiia kandydata mystetstvoznavstva: 17.00.03*, Kyiv, 279 s.
14. *Povitovyi revoliutsiinyi komitet 1919–1920 rr.* Viddil narodnoi osvity [County Revolutionary Committee 1919–1920. Department of Public Education]. (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. R-1128. Op. 1. Spr. 96.
15. *Zbirka svitlyn i dokumentiv osobystoho arkhivu rodyny Kominek* [Collection of photos and documents of the personal archive of the Kominek family].(Pryvatnyi arkhiv Anatoliia Pryiana), Spr. 1.
16. Hrinchenko, M., 1920. Narodna Konservatoriia u m. Kamianski na Podilliu [People's Conservatory in Kamianets-Podilskyi], *Nashe zhyttia*, № 2, s. 4.
17. Zhytkevych A., 1971. Narodna konservatoriia [People's Conservatory], *Radianske Podillia*, 29 zhovtnia, s. 4.
18. *Muzykalnaia entsiklopedia* [Music encyclopedia]: v 6 t., T. 6., Moskva: Sovetskaia entsiklopedia, 1982, s. 608–609.
19. *Muzykalnaia entsiklopedia* [Music encyclopedia]: v 6 t., T. 3, Moskva: Sovetskaia entsiklopedia, 1976, s. 783.
20. *Kamianets-Podilskiy muzychnyi tekhnikum. 1928–1929 rr.* [Kamenets-Podolsky Music College. 1928–1929] (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti). F. R-2951. Op 1. Spr. 14.
21. Budzei, O., 2005. Dvichi narodzhene [Born twice], *Podolianyn*, 10 travnia, s. 5.
22. Karachkivskiy Ye., 1930. Buduiemo zaklad mystetskoho vykhovannia mas [We are building an institution for the artistic education of the masses], *Komsomolets prykordonna*, 3 liutoho, s. 4.
23. Kuziv, M.V., 2017. Kharakterni rysy vykonavskoho mystetstva cheskoho muzykanta Zdeneka Komineka ta yoho rol v kulturnomu zhytti Podillia [Characteristic features of the performing art of the Czech musician Zdenek Kominek and his role in the cultural life of Podillya]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv.Seriia: Mystetstvoznavstvo*, 4, s. 114–118.
24. *Inspetura narodnoi osvity vykonkomu Kamianetskoj okruzhnoi rady. 1922-1930 rr.* (Derzhavnyi arkhiv Khmelnytskoi oblasti) [Inspectorate of Public Education of the Executive Committee of the Kamyanets District Council. 1922–1930], Fond R-5. Op 1. Spr. 702.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-29-48-63>
УДК373.5:37.091.12:005.962.131:37.018:005.6

Мартинець Лілія Асхатівна,

доктор педагогічних наук, доцент, перший проректор
Луганський національний аграрний університет
Слов'янськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4736-5467>
liliamart7@gmail.com

ФАКТОРНО-КРИТЕРІАЛЬНА МОДЕЛЬ ЯК ОСНОВА САМООЦІНЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито роль факторно-критеріальної моделі як основи самооцінювання параметрів внутрішньої системи забезпечення якості освіти